

Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda idrak maraqlarının inkişafı məsələləri

Nuranə Emil qızı Məmmədbəyli
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
E-mail: nurash0430@gmail.com

Rəyçilər: p.ü.f.d., dos. P.M. Həsənova,
p.ü.f.d., dos. Z.İ. Vəliyeva

Açar sözlər: məktəbəqədər dövr, idrak sahəsi, idrak maraqları, yaradıcı fəaliyyət

Ключевые слова: дошкольный возраст, познавательная сфера, познавательные интересы, творческая деятельность

Key words: preschool age, cognitive sphere, cognitive interests, creative activity

Uşağın ümumi inkişafı, şəxsiyyətinin formalaşması və təlim fəaliyyətinə hazırlanması idrak fəaliyyətinin nə dərəcədə inkişafından asılıdır. İdrak fəaliyyətinin təsiri altında bütün şüur prosesləri inkişaf edir. İdrak yalnız fikri proseslərin deyil, həm də şüurlu fəaliyyətin bütün proseslərinin məcmusu kimi fikri əməliyyatların fəallığını tələb edir.

Psixoloji-pedaqoji tədqiqatlar sübut edir ki, uşaqların maraq və qabiliyyətləri anadangəlmə olmur. Onlar idraki və yaradıcı-məhsuldar fəaliyyətdə özünü büruzə verir və formalaşır. Bu vərdişlərin və qabiliyyətlərin özünü büruzə verməsi üçün uşaqların nəyəsə maraq və meyllərini daha erkən yaşdan dəstəkləmək zəruridir. İdrak marağı–idraki tələbat və onun təsiri ilə reallaşan idraki fəaliyyətdir. İdraki maraq hər bir uşağa məxsusdur, lakin onun dərəcəsi və istiqaməti bütün uşaqlarda eyni deyil.

M.İ.Lisinin fikrinə görə idraki fəallığın inkişafı və formalaşmasının həlledici amili uşağın böyüklərlə - pedaqoqla və valideynlərlə ünsiyyətidir. Bu prosesdə uşaq bir tərəfdən hadisələrə, əşyalara fəal maraqlı münasibət nümayiş etdirir, digər tərəfdən – öz davranışını idarə edən üsulları mənimsəyir, yeni situasiyalarda təqdim edilmiş məsələlərin həllində çətinlikləri aradan qaldırır (3).

İdrak marağının inkişafının əsasını uşağın praktik və tədqiqatçılıq fəaliyyəti təşkil edir. Bu cür idrak proseslərinin müvəffəqiyyətlə yekunlaşması faktı birinci dərəcəli əhəmiyyət kəsb edir. Bu yolla rəngarəng emosiyalarla yeni biliklər əldə edilir.

Uşağın maraqları və qabiliyyətləri anadangəlmə olmur, onlar idraki və yaradıcı-məhsuldar fəaliyyət prosesində özünü büruzə verir. Meyil və maraqların, qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsi üçün uşağı erkən yaşdan dəstəkləmək zəruridir. Elə situasiyalar yaratmaq lazımdır ki, burada uşaq maraqlandıqları ilə rastlaşsın və bunları fəaliyyətində əks etdirdirsin. Məsələn, balaca oğlanı quşların xarici görünüşü, davranışı, müxtəlifliyi maraqlandırır. Buna görə də valideynlərə məsləhət vermək lazımdır ki, uşağa quşlar haqqında kitab oxusun, şəkillər göstərsin, təbiətdə onları müşahidə etdirdirsin.

İdrak maraqlarının yaradılması sahəsində uşaqlara fərqi yanaşma çox vacib şərtidir. Belə ki, utancaq, cəsarətsiz uşaqların ətrafda baş verənlərə maraq göstərməməsinə səbəb onların laqeydliyi deyil, özlərinə əminliyinin olmamasıdır. Onlara xüsusi diqqət göstərmək lazımdır: maraqlarını vaxtında aşkar etmək, səylərini dəstəkləmək, uğur əldə etməyə kömək etmək, başqa uşaqlarla xeyirxah münasibətlər qurmağa sövq etmək və s. Uşağın nəyə isə marağını formalaşdırmaq üçün əvvəlcə onda inam, fikirlərini ifadə edə bilmək bacarığı formalaşdırmaq

lazımdır.

Qrupda tərbiyəçi-müəllimin müsbət emosional mühit yaratması uşaqlar arasında ünsiyyət mədəniyyətini möhkəmləndirir. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda yaranmış belə dostluq əlaqələri onları məktəb kollektivinə alışmaları üçün zəmin yaradır.

İdrak marağının yaradılmasının əsas şərti didaktik məşğələlər və oyunlardır. Tərbiyəçi təlimverici və inkişafetdirici təsiri uşaqların diqqətini cəlb etməklə həyata keçirir: nə etmək, görmək, eşitmək üçün göstərişlər verir, əyani üsullardan istifadə edir. Məhz məzmunun müəyyənləşdirilməsi və fəaliyyətin istiqaməti uşaqlarda maraq, praktik və əqli fəallıq oyadır, qavramanın iradiliyinin və şüurluluğunun yüksəlməsinə təsir göstərir.

Məktəbəqədər yaş dövründə tərbiyəçi uşaqların əşyalarla “görüşünü” elə təşkil edir ki, bunlar diqqəti cəlb etsin, onlarda maraq oyatsın. Pedaqoq əşyanı elə bir formada təqdim edir ki, o “özü haqqında məlumat versin”, daha doğrusu, müxtəlif əlamətləri ətraflı görünsün.

Düzgün təşkil olunmuş təlim prosesində böyük məktəbəqədər yaşlı uşaqlar məlum biliklərdən istifadə edərək yeni fikir söyləməyi zəruri edən çətin tapşırıqları böyük məmnuniyyətlə yerinə yetirirlər.

Beləliklə, uşaqlarda idrak qabiliyyətlərini genişləndirməyə cəhd etmək, ətrafda mövcud olan əlaqə və hadisələrə müdaxilə etmək və ərtaf aləmə münasibətində özünü təsdiq etmək tələbatı müşahidə olunur.

Məqalənin aktuallığı. Hazırda uşaqların idrak maraqlarının inkişafının öyrənilməsi təkcə psixoloqların deyil, pedaqoqların da diqqət mərkəzində duran problemlərdən biridir. Uşaqların xüsusilə məktəb təliminə hazırlanmasında onların idrak maraqlarının inkişaf etdirilməsi müasir məktəbəqədər təhsil sistemində xüsusi aktuallıq kəsb edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Kiçik yaşlı hər bir uşaq hər şeylə maraqlanır, çoxlu suallar verir, əhatəsində olan hər şey onun üçün sanki tədqiqat obyektidir. Bunun psixoloji-pedaqoji mahiyyətini araşdırıb əvvəlki elmi əsaslarla izah edib yeni nəticələrə gəlmək məqalənin elmi yeniliyini əsaslandırır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən məktəbəqədər təhsil sahəsində oxuyan bakalavr və magistrantlar, həmçinin bu sahədə çalışan mütəxəssislər, ümumtəhsil məktəbinin hazırlıq sinfinin müəllimləri faydalana bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulum). Bakı, 2012.
2. Həsənov M. və Ağayev Ş. Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarda oyun və əmək fəaliyyətinin təşkili. Bakı, 2001.
3. Həsənova P. Məktəbəqədər təhsil müəssisələrində öyrənmə-idrak fəaliyyətinin təşkili. Bakı, 2016.
4. Məktəbhazırlıq qruplarında işin təşkili metodikası. UNİCEF, 2017.
5. Əmrahlı L. Məktəbə psixoloji hazırlığın əsasları. Bakı, 2008.

Н.Э. Маммедбейли

**Проблемы развития познавательных
интересов у дошкольников**

Резюме

Нельзя отрицать важность познания в общем развитии ребенка, формировании личности и подготовке к школе. Воспитание любознательности и познавательных интересов осуществляется в общей системе умственного воспитания - на занятиях, играх, трудовых тренировках, общении и не требует специальной подготовки. Главное условие развития интереса - знакомство детей с происходящими вокруг них событиями и воспитание в них активного, интересного отношения.

N.E. Mammadbayly

**Issues of development of cognitive
interests in preschool children**

Summary

There is no denying the importance of cognition in a child's overall development, personality formation and preparation for school. The education of curiosity and cognitive interests is carried out in the general system of mental education – in classes, games, labor training, communication and does not require any special training. The main condition for the development of interest is that children get acquainted with the events around them and cultivate an active, interesting attitude.

Redaksiyaya daxil olub: 13.10.2020